

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot förskola,
kombinationsutbildning, Utbildningsvetenskap C 30 hp, Examensarbete
15 hp | Språkstörning | Hötterminen 2011

Barn med språkstörning

– en förskolepedagogs utmaning

Av: Malin Engström

Handledare: Anna Lindqvist Bergander

Title: Children with Specific Language Impairment - challenges for a preschool teacher

Author: Malin Engström

Mentor: Anna Lindqvist Bergander

Term: Fall 2011

Abstract

The aim of this study is to gain an understanding of the work that takes place in a preschool when there are children with specific language impairment. The study consists of interviews with four pedagogues who share their knowledge and experience of working with language impairment; the methods they use, how, in their opinion, the preschool environment should be designed, and how they create pedagogical activities for the children to be able to develop their language in the best possible way.

The result shows that there is a vast difference in both knowledge and competence among the pedagogues as regards language impairment, and that they use methods of both manual and aided alternative and augmentative communication. Several ideas among the pedagogues concern the design of the preschool environment and how they organize the teaching activity, in order to give the children the best possible chance to develop their language.

To sum up, all the pedagogues in the interviews think that as teachers the obligation and attitude that is most important for them is to be present, so that the children will receive the right prerequisites to be able to develop their language.

Keywords: Specific Language Impairment (SLI), vocabulary, conceptualization, language development, learning environment

Innehållsförteckning

ABSTRACT	2
INLEDNING OCH PROBLEMOMRÅDE	5
1. BAKGRUND	6
1.1 LITTERATURGENOMGÅNG	6
1.2 VAD ÄR SPRÅKSTÖRNING?.....	7
1.2.1 Orsaker och riskfaktorer.....	7
1.2.2 Kön	8
1.2.3 Varför språkstörning?	9
1.3 OMRÅDEN	9
1.3.1 Fonologi – vetenskapen om ljudets språkstruktur.....	10
1.3.2 Grammatik – regler för hur ett språks ord böjs och kombineras.....	10
1.3.3 Semantik – studiet av språkliga uttrycks betydelse eller mening.....	11
1.3.4 Pragmatik – läran om språkets användning.....	11
1.3.5 Gradering	11
1.3.6 Hjälpmedel.....	12
2. HISTORIK	13
2.1 SPRÅKSTÖRNING UR ETT HISTORISKT PERSPEKTIV	13
2.2 1800-TALET	14
2.3 1900-TALET	14
3. SYFTE	15
3.1 FORSKNINGSFRÅGOR	15
4. METOD	16
4.1 URVAL	16
4.2 BORTFALL.....	16
4.3 PROCEDUR.....	16
4.4 DATAINSAMLING	18
4.5 FORSKNINGSETISKA RIKTLINJER	18
4.6 VALIDITET	19
4.7 TILLFÖRLITLIGHET	19
4.8 GENERALISERING.....	19
5. RESULTAT	21
5.1 PRESENTATION AV PEDAGOG SAMT BESKRIVNING AV BARN	21
5.2 PEDAGOGERNAS KUNSKAPER	22
5. 3 PEDAGOGERNAS METODER	23
5.3.1 Kommunikation	23
5.3.2 Alternativ kommunikation.....	24

5.3.3 <i>Arbetsätt</i>	25
5.4 MILJÖUTFORMNING	27
5.5 PEDAGOGISK VERKSAMHET	28
5.5.1 <i>Böcker</i>	28
5.5.2 <i>Samlingen</i>	28
6. DISKUSSION	31
6.1 PEDAGOGERNAS KUNSKAPER	31
6.2 PEDAGOGERNAS METODER	33
6.2.1 <i>Kommunikation</i>	33
6.2.2 <i>Alternativ kommunikation</i>	34
6.2.3 <i>Arbetsätt</i>	35
6.3 FÖRSKOLANS MILJÖ	36
6.4 SPRÅKUTVECKLANDE AKTIVITETER.....	37
6.4.1 <i>Läsa böcker</i>	37
6.4.2 <i>Samlingen</i>	38
6.5 METODDISKUSSION OCH FORTSATT FORSKNING	39
6.6 REFLEKTIONER.....	40
7. SAMMANFATTNING	41
8. REFERENSER	42
9. BILAGOR	44
9.1 BILAGA 1- INFORMATIONSBREV	44
9.2 BILAGA 2 – INTERVJUGUIDE	45

Inledning och problemområde

Läroplanen för förskola, i fortsättningen Lpfö98/10, är det styrdokument som alla som arbetar inom förskolan måste följa. Man kan säga att det är som en pedagogs guide till en bra och innehållsrik verksamhet. I och med att den nya och reviderade läroplanen började gälla i juli 2011 så tillkom det nya mål och riktlinjer. De är uppdelade i sju olika huvudrubriker, *Normer och värden, Utveckling och lärande, Barns inflytande, Förskola och hem, Samverkan med förskoleklass, skolan och fritidshem, Uppföljning, utvärdering och utveckling* samt *Förskolechefens ansvar* (Lpfö98, reviderad 2010). I 1.1 Förskolans värdegrund och uppdrag står det att alla barn ska behandlas lika och ges det stöd den behöver

”Förskolan ska, varhelst den anordnas, arbeta för att nå de mål som ställts upp för den pedagogiska verksamheten. Omsorg om det enskilda barnets välbefinnande, trygghet, utveckling och lärande ska prägla arbetet i förskolan. Hänsyn ska tas till barnens olika förutsättningar och behov. Detta innebär att verksamheten inte kan utformas på samma sätt överallt och att förskolans resurser därför inte ska fördelas lika (Lpfö98/10:5)”.

Mitt problemområde behandlar insatserna som förskolan gör när det förekommer ett barn med språkstörning. Hansson (2010:200) menar att av alla Sveriges förskolebarn så är det sju procent som har någon form av språkstörning. Med detta menas att det är vanligt att de barnen förekommer i förskolorna. I och med nya reviderade Lpfö98/10 så har förskollärarna ett övergripande ansvar över sitt arbetslag att se till att alla barn får det stöd de behöver i verksamheten. Fortsättningsvis menar Hansson (2010:207) att det idag ställs väldigt stora språkliga krav på individer i sociala sammanhang och för framtida arbeten. Därför är det viktigt att barnen utvecklar en fullgod språklig förmåga redan på förskolan. Efter en sökning i Lpfö98/10 så hittades ordet *språk* inte mindre än tretton gånger. Detta visar på att förskolans läroplan bygger mycket på att verksamheterna ska ha en språkutvecklande miljö så att barnen ska få de rätta förutsättningarna i livet. Denna studie har genomförts för att undersöka vilka kunskaper som finns bland de intervjuade pedagogerna och vilka metoder de använder sig av för att arbeta med barn som har en språkstörning.

1. Bakgrund

Under rubriken bakgrund kommer begreppet språkstörning att beskrivas och vad dess olika komponenter står för. Orsaker och riskfaktorer behandlas och en förklaring ges om varför det i Sverige kallas för språkstörning. Dessutom behandlar texten innebörden av de olika områden som en språkstörning innefattar samt hur dessa graderas inför diagnosättning. Avsnittet synliggör även teorier kring hur barn lär sig ett språk och vad som styr språkutvecklingen.

1.1 Litteraturgenomgång

Det har alltid funnits teorier om hur barn lär sig ett språk, men genomslagskraften och de stora diskussionerna i modern tid utformades under 1900-talets första del då Arnold Gesell presenterade sin teori om språkinlärning styrd av mognadsfaktor. Johansson & Svedner (2003:30) skriver att denna teori karakteriserades av att den försökte fastställa betydelsefulla milstolpar i barnets mognadsprocess. Vid en viss ålder kunde barnet en viss sak, den började jollra vid en specifik ålder och de första orden kom lagom till den första födelsedagen. Man ansåg att om barnen växte upp i en språklig stimulerande omgivning, så följde språkutvecklingen de redan förutsatta mognadsstadierna. Den här typen av teori, endast den skildrande delen, utan att förklara vad orsaken till utvecklingen består av, kännetecknas idag som den *beskrivande* teorin (ibid). Under 1950-talet så dominerade två stora teoretiker med sina diskussioner om språkutvecklingen. Det var Skinner med sin behavioristiska¹ teori, samt språkforskaren Chomsky med sin nativistiska² teori. Skinners grundtanke enligt Johansson & Svedner (2003:30) är att barns språkutveckling styrs av att efterfrågade beteenden som uppföljs belönas. Det menas på att inlärning sker genom härmning av vuxnas beteende. Om en pedagog uppfattar det som att barnet har sagt ett ord så belönas barnet genom bekräftelse av ordet i en glad ton och beröm. Detta ska få barnet att vilja fortsätta försöka säga ordet upprepande gånger för att få sin belöning av pedagogerna. Skinner menar på att metoden fungerar även som en lockelse att vilja utöka sina språkkunskaper. Stimulans av vuxen, vilket ger respons av barnet och då slutar det i belöning (ibid).

¹ **Behaviorism** av engelska *behaviour* ”beteende”, ”uppförande” (ne.se, 111030)

² **Nativism** medföddhet (ne.se, 111030)

Noam Chomsky å andra sidan höll inte alls med Skinners teori om belöning utan hade helt andra åsikter om hur barn lär sig språk. Enligt Sigurd & Håkansson (2007:149) menade Chomsky att barnen är, redan när de föds, förprogrammerade för att lära sig sitt modersmål. Han motsatte sig starkt till barnets passivitet i språkinläringen och hävdade att det finns medfödda principer som gör att ett barn lär sig tala. Johansson & Svedner (2003:32) förklarar Chomskys teori ungefär som att lära sig ett spel. Man behöver plocka fram olika strategier för att förstå hur spelet (språket) fungerar och när man lärt sig spelreglerna (grammatiken) så kan man göra olika drag (bygga meningar) i oändlighet. Inte heller menade Chomsky att barn behöver tränas, det räcker endast med att vistas i en språklig miljö för att få ett fullärdat språk. Trots alla de språkteorier som finns menar Sigurd & Håkansson (2007:149) att det finns gemensamheter i dem alla och det är att de finner samspel mellan arv och miljö.

1.2 Vad är språkstörning?

Det märks ofta rätt tidigt om ett barn har en språkstörning. Redan vid spädbarnsstadiet så kan man få sina första misstankar då barnet inte jollrar, eller jollar märkbart mindre än jämnåriga. Andra karaktäristiska drag vid språkstörning är att barnet debuterar sent med de allra första orden eller pratar så svårförståeligt att även de närstående, så som föräldrar och andra nära anhöriga, inte förstår. Barnet kan ha svårt för att lära sig nya ord, ha nedsatt språkförståelse, samt ha en begränsad språkanvändning (Nettelblatt & Salameh, 2007:14).

1.2.1 Orsaker och riskfaktorer

Förutom när det gäller ärftlighet som är den enda kända faktorn till språkstörning hos barn, så har man inte kunnat hitta några specifika orsaker till att barn drabbas av språkstörning. Nettelblatt & Salameh (2007:20) och Sigurd & Håkansson (2007:12) styrker att genom kartläggningar av undersökningar om den så kallade FOX P2-genen så finns det bevisat att det finns direkt ärftliga gener som gör riskerna större att barn får en språkstörning. I dessa kartläggningar fann man att ca 40 % av de barn som hade språkstörning, även hade en familjemedlem eller annan nära anhörig med läs- och skrivsvårigheter eller språkstörning. Liberg (2010:207) gör jämförelsen med andra saker

som man ärver, till exempel musikalitet eller förmågan att kunna teckna eller måla. Att ha en störning betyder således inte att det behöver vara något onormalt eller komma utifrån någon skada, utan endast en förmåga eller oförmåga som man har ärvt. En annan riskfaktor enligt Nettelblatt & Salameh (2007) är att barn föds för tidigt, så kallad prematuritet, eller att barnet är tillväxthämmat i livmodern. Lika så att modern röker, konsumerar alkohol eller får en infektion under graviditeten. Man har inte kunnat bevisa att direkta kopplingar mellan språkstörning och hemmiljö finns. Men det finns studier på att då det kan finnas brister i omsorgen hemma, i form av ensidig och innehållsfattig kost, bristande tidig språklig stimulans och brist på trygghet genom stabila vuxna kan ha en koppling. Viktigt att påpeka är att de olika riskfaktorerna inte orsakar en språkstörning i sig, utan kan påverka att det utvecklas en språkstörning (ibid, 2007:20–21).

1.2.2 Kön

Forskningen visar på att pojkar drabbas oftare av språkstörning än vad flickor gör. I utvalda grupper av barn, det vill säga de med diagnostiserad språkstörning, är det 2-3 gånger vanligare att pojkar har en diagnos än flickor. Genom undersökningar hos barn utan diagnoser så är klyftan något mindre mellan könen för språkliga avvikelser, men att det dock även här är vanligare för pojkar (Nettelblatt & Salameh, 2007:21). En undersökning av Sterner & Lundberg (2010:20) visar även att flickor har betydligt bättre medvetenhet än pojkar när det kommer till området fonologi i förskolan.

Kajsa Wahlström (2003) menar att i hennes studier så framkommer det att det är omgivningens förhållningssätt som skapar dessa klyftor mellan könen. Oftast börjar det redan i småbarnsstadiet. Studier har gjorts i väntrummet på barnvårdscentraler där det framkommer att till små pojkar talar de vuxna med mörkare röst, korta meningar och ger barnet förmaningar. Med flickorna så kunde sköterskorna ha intensiva kommunikativa samspel i flera minuter innan de vände sig till barnets vårdnadshavare. Det är gamla seder genom många generationer tillbaka om hur vi förväntas uppföra oss som skildrar jämställdhetspedagogiken idag. I Wahlströms (2003) undersökningar i förskolan så visar det att pojkarna oftast får korta kommandon, tillsägelser utan förklaringar, ljudlösa gester och får härja vidare genom livet utan att ha fått tränas i att samtala eller förklara sig. Flickor däremot får hela tiden öva på samtal och

konversationer tillsammans med andra vuxna. De blir helt annorlunda bemötta med utförliga förklaringar och bygger upp ett större ordförråd vilket senare speglar deras fonologiska kunskaper i skolan.

1.2.3 Varför språkstörning?

Nettelbladt & Salameh (2007) menar att det görs en viss skillnad mellan begreppen *störning*, *funktionshinder* och *handikapp*. Världshälsoorganisationen, WHO, har rätt ut termerna och skiljer dem emellan. En *störning* anger det medicinska tillståndet och visar på en avvikelse på organ- eller systemnivå. Ett *funktionshinder* anger de funktionella konsekvenserna, att man har en bristande förmåga att genomföra aktiviteter som de flesta individer klarar av. Ett *handikapp* förklaras genom att man är beroende av den sociala omgivningen och konsekvenserna som den sociala kontakten påverkar. Skälet till att det inte benämns som *språkförsening* är att det finns de barn som har en språkförsening på grund av till exempel temporärt nedsatt hörsel av en långvarig eller flera återkommande öroninflammationer, vilket har påverkat hörseln i den mån att talet har försenats. Detta ska man inte blanda ihop med den medicinska störningen, utan kallar därför detta endast för en försening. I de fallen så rättar förseningen till sig när barnet växer med fortsatt normal hörsel. Internationellt så kallas språkstörning för Specific Language Impairment, SLI, vilket enkelt kan översättas som *specifik språkstörning*. Men i Sverige har man valt att inte använda sig av ordet *specifik*, utan att endast benämna det språkstörning och som enligt svenskt logopedisk praxis är det rätta begreppet (ibid, 2007:15–16).

1.3 Områden

Språkstörning är en funktionsnedsättning som kan framstå väldigt annorlunda hos olika individer. Den förändras över tid, men kvarstår ofta hela livet för dem med grav språkstörning. Talet är det som karaktäriserar en person med språkstörning. Väldigt tidigt märker man av att ett barn talar annorlunda eller väldigt begränsat. Enligt Carlberg Eriksson, (2009); Nettelbladt & Salameh, (2007); Sigurd & Håkansson (2007) har man delat in språkstörning i de olika områdena *fonologi*, *grammatik*, *semantik* och *pragmatik*. Barn med måttlig, grav eller mycket grav språkstörning kan behöva stöd inom flertalet av dessa områden (Carlberg Eriksson, 2009:13).

1.3.1 Fonologi – vetenskapen om ljudets språkstruktur

Nettelbladt & Salameh (2007) hävdar att det man märker först med ett barn med språkstörning är det direkt avvikande talet. Det är de fonologiska problemen som är de mest förekommande problemen för barn i förskoleåldern. En gemensam nämnare för dessa barn är att de är mer eller mindre svårförståeliga för sin omgivning och därför lätta att identifiera. Fonologi kan jämföras med det som pedagoger ofta kallar *uttalsutveckling*, men som logopederna benämner *fonologisk utveckling*. I studier av språkavvikelser läggs ofta tyngdpunkten vid själva uttalet, vilket även kallas för artikulation och endast består av själva produktionen av talet, men att även barnets uppfattning av andras tal är en viktig del av studerandet av barnens fonologiska utveckling. Den starkaste intentionen inom fonologin är att förstå de olika ljuden som kan förekomma inom ett visst språk och att kunna använda dem på rätt ställe i ett ord, som att benämna likadana ord fast med olika betoningar vilket gör att de får olika betydelser (ibid, 2007:57–58, 95-96).

1.3.2 Grammatik – regler för hur ett språks ord böjs och kombineras

Nettelbladt & Salameh, (2007) menar att grammatik är regler som beskriver vad som är korrekt svenska och hur man bör uttrycka sig i tal eller skrift. Man gör en viss skillnad i tal- och skriftspråk då äldre benämningar på ord har förändrats genom tiden och som fortfarande finns kvar i skriftspråket men som försvann som uttrycksord redan på 1800-talet. Till exempel så hade svenskan olika verbformer för singular och plural (jag, du hon gråter/vi, ni, dem gråta) och detta försvann tidigt i talspråket men fanns kvar ända till 1960-talet i skriftspråket. Grammatik är samlingsord för de begrepp som bygger upp det svenska språkssystemet. Ett språkssystem innefattar ljudsystem med ord, rättstavning och böjningar av ord. Det är genom grammatik som vi vet hur vi använder oss av och bygger upp meningar för att förstå andra och göra oss förstådda av andra (ibid, 2007:137–138). Carlberg Eriksson, (2009) menar att ett barn med språkstörning som har grammatiska problem använder sig ofta av ersättningar av andra ord. De har svårigheter att bygga korrekta ordsatser och meningar och antingen ersätter ord de saknar med andra ord eller utesluter de helt, så kallade utelämnningar. Andra svårigheter är att hålla

sig till rätt prepositioner och böjelser på ord och kan hoppa lite hur som helst i en och samma mening (ibid, 2009:20).

1.3.3 Semantik – studiet av språkliga uttrycks betydelse eller mening

Semantik kan förklaras som innehållet och betydelsen av ett visst ord i ett visst sammanhang. Ord, fraser och satser är olika byggstenar för att bilda ett språk och semantik är det som gör att vi förstår det enskilda ordets betydelse, men även betydelsereaktionen mellan ord, att de har en betydelse i en viss situation. Ett ord kan ha väldigt olika innebörd i förhållandet till hur du använder det, därför behöver vi bygga upp ett ordförråd. I vårt ordförråd finns begreppen samlade och att ett ord kan komma i många olika ordformer; pojke, pojken, pojkens, pojkar. Man vet genom olika experiment på små barn som inte än lärt sig läsa och skriva att de har en förmåga att skilja på olika ordformer. Barnen fick tala ett hittepåspråk och prata väldigt hackigt, men även där gjorde barnen oftare paus vid ordgräns än mitt i ett ord (Nettelblatt & Salameh, 2007:200).

1.3.4 Pragmatik – läran om språkets användning

Pragmatik är det funktionella sättet, det vill säga *hur* man använder sig av ett språk i sociala kontexter (Sigurd & Håkansson, 2007:26). För att kunna kommunicera så menar Nettelblatt & Salameh att vi behöver ha kunskapen att interagera med andra individer, det vill säga att veta hur man beter sig när man för ett samtal. Barn som har svårt med pragmatiken kanske helt plötsligt avbryter, börjar prata om något helt annat ämne eller kanske över huvud taget inte svarar på tilltal och det blir svårt för omgivningen att förstå vad barnet menar (ibid, 2007:24).

1.3.5 Gradering

Enligt Nettelblatt & Salameh (2007) så delar man in språkstörning i de olika graderingarna *lätt språkstörning*, *måttlig språkstörning*, *grav språkstörning* eller *mycket grav språkstörning*. I och med de olika graderna av sin störning så innefattar det att man har skiftande svårigheter inom de olika områdena. Vid *lätt språkstörning* så är det oftast ett enkelt uttalsproblem som är relativt lätt att arbeta med för att det ska förbättras. När

ett barn har en *måttlig språkstörning* så är området fonologi, det vill säga uttalet, och domänen grammatik, det vill säga meningsuppbyggnaden, som är problemområdet. Vid *grav språkstörning* så innefattar det svårigheter inte bara inom fonologi och grammatik, utan även språkförståelsen och ordförrådet är begränsat. Har ett barn en *mycket grav språkstörning* så har det svårigheter inom alla de fyra områdena, ett mycket begränsat tal och det behöver mycket hjälp med språkförståelsen. En faktor som spelar in vad barnet får för gradering på sin språkstörning är vem som först möter barnet för att sätta en diagnos. Det kan vara stor skillnad i intresse och på vilken del av språkstörningen man har sin inriktning. Olika delar av pragmatik eller grammatik kan uppmärksammas och då får barnet sin diagnos därefter. Har barnet en störning som är väldigt grav kan denna i vissa fall kvarstå upp till vuxen ålder (ibid, 2007:25–26).

1.3.6 Hjälpmedel

Enligt Sandberg (2009:38) så kartlägger socialstyrelsen olika kategorier för vilka ska definiera barn i behov av stöd i förskolan. I kartläggningen fastställer socialstyrelsen att språkstörning hamnar under kategorin språkhandikapp och därmed innefattar barn i behov av stöd. När ett barn har ett språkhandikapp av någon form så har det rätt att få det stöd den behöver för att klara av den dagliga verksamheten i förskolan. Just barn med språkstörning har ofta stora problem med kommunikationen och därför behöver pedagogerna använda sig av hjälpmedel för att underlätta språkförståelsen och kommunikationsmöjligheterna för barnet.

AKK förklarar Carlberg Eriksson (2009:73) är förkortning av *Alternativ och Kompletterande Kommunikation*, som innefattar flera olika typer av hjälpmedel. Det finns tre faktorer som är viktiga för att kommunikationen ska bli resultatrik och de är *Brukare, Redskap och Omgivning*, förkortat till BRO. Exempel på icke-hjälpmedelsberoende AKK, det vill säga de manuella sätten som innefattar bland annat gester eller handrörelser kallas för Tecken som AKK – TAKK. Ett annat hjälpmedel förklarar Carlberg Eriksson är att använda sig av bilder som arbetsmetod, vilket kallas för Grafisk AKK- GAKK. De olika grafiska och hjälpmedelsberoende alternativen innefattar bland annat fotografier, pictogram, tecknade bilder, bokstäver eller föremål. GAKK är ett bra komplement för de barn som har väldigt stora fonologiska svårigheter och har väldigt svårt att göra sig förstådda i sin omgivning.

2. Historik

Avsnittet behandlar synen på och hur man har behandlat människor med språkstörning genom tiderna. Tidig forskning tydliggörs genom beskrivning på hur termen språkstörning uppkom samt hur utvecklingen fortskridit i Europa genom 1800 till 1900-talet.

2.1 Språkstörning ur ett historiskt perspektiv

Det är ganska lätt att söka upp litteratur och vetenskapliga artiklar om språkforskning i allmänhet ur ett historiskt perspektiv. Det har forskats i alla tider om språket och det finns oändliga rader med böcker på biblioteket om språk, språkutveckling och hur man som pedagog arbetar med och främjar barnens utveckling. Däremot menar Nettelblatt & Salameh (2007) att det inte finns några böcker där det har forskats om barns språkstörningar ur ett historiskt perspektiv. En del böcker finns som behandlar en viss del av en störning, till exempel stamning, men överraskande få böcker behandlar i allmänhet logopedins utveckling. Termen *språkstörning* kom redan under 1800-talet, men har senare även kallats för *talrubbing* vilket var den övergripande termen för alla slags störningar och rubbningar långt in på 1900-talet. Det finns få beskrivningar om barns störningar i de tidiga forskningarna, vilket förklaras genom att det främst forskades om vuxna med svårigheter. De vuxna framställdes ofta som att de uppfattades som barn och fick ofta smeknamn eller benämningar som sitt förnamn efterföljt med sitt handikapp. Mest känd i Sverige är Notker Balbulus, även kallad Notker Stammaren. Det finns även uppgifter om att han ska ha blivit kallad Notker Infans, med betydelsen det lilla barnet. Annan tidig forskning gäller belägg om att Moses hade talproblem. I andre Mosebok, från 1917, sa Moses till Herren: ”*Jag är ingen talför man, jag har ett trögt målföre och en trög tunga*”. Vilket slags problem han led av framkommer dock inte utan vissa forskare menar att han stammade och vissa hävdar att han hade uttalsproblem (ibid, 2007:35–36).

2.2 1800-talet

Under den tidigare delen av 1800-talet fanns en tysk verksam språkforskare vid namn Franz Joseph Gall, även senare kallad frenologins³ fader. Han skrev den första kända vetenskapliga skriften om språkstörning hos barn år 1835 där han behandlade hjärnans funktion och gjorde en skillnad mellan språkstörning och utvecklingsstörning. Efter Galls vetenskapliga verk var det ingen som skrev något om språkstörning hos barn förrän i slutet av seklet då en grupp österrikiska öron-, näsa-, halsdoktorer, som kallade sig språkläkarna, framställde ett detaljerat klassifikationssystem där de delade in begreppet språkstörning i hörstumhet, skenande tal, läspning, stamning och uttalsfel (Nettelbladt & Salameh, 2007:38).

2.3 1900-talet

Under 1900-talets första årtionden framträdde den svenska pionjären Alfhild Tamm, en av Sveriges första kvinnliga specialistutbildade läkare inom medicin och neurologi. Även fast hon är mest känd för sitt utvecklande och introducerande av psykoanalysen så framtog hon det första svenska exemplet av termen talrubbing. Genom sitt arbete med barn på folkskolorna i landet så upptäckte hon att det fanns flertalet, till och med flera i varje klass, som hade någon form av talrubbing och att de oftast blev orättvist behandlade eller hanterade som att de var mindre begåvade. Därför inrättade hon år 1914 en specialskola med Sveriges första talklinik i Stockholm och det var lärarna själva som bestämde vilka barn som skulle gå dit (Nettelbladt & Salameh, 2007:42).

³ **Frenologi**, läran att man kan utläsa en människas karaktär utifrån skallens form (ne.se, 111027).

3. Syfte

I Läroplanen, 2.2 Utveckling och lärande, så finns det ett mål som heter *Förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra*, (Lpfö98/10:10)

Syftet med mitt arbete är att undersöka pedagogernas tillvägagångssätt för att hjälpa barn med språkstörning att utvecklas kring de olika begreppen *fonologi, grammatik, semantik* och *pragmatik* och hur de formar sin verksamhet för att sträva efter det målet.

3.1 Forskningsfrågor

- Vilken kunskap om att arbeta med barn med språkstörning upplever de intervjuade pedagogerna att de har?
- Hur kan de intervjuade pedagogerna hjälpa barn med språkstörning i deras språkutveckling?
- Hur anser pedagogerna i denna studie att miljön bör vara utformad för bästa resultat?
- Hur lägger de intervjuade pedagogerna upp verksamheten så att förutsättningarna för språkinlärning ska bli så bra som möjligt för dessa barn?

4. Metod

Avsnittet behandlar hur undersökningen gått till, vilket urval som gjordes samt hur datainsamlingen gick till. Dessutom beskrivs trovärdighet, forskningsetiska principer samt arbetets giltighet i undersökningssyfte.

4.1 Urval

Jag kontaktade sju avdelningar på olika förskolor för att höra mig för om de eventuellt hade barn med språkstörning och om det fanns någon pedagog som ville ställa upp på en intervju. Jag fick svar från alla sju och det var sex pedagoger som var intresserade av min undersökning och då skickade jag ut mitt informationsbrev⁴ till dem. När de fått mitt informationsbrev så kontaktade jag dem igen för bokning av intervju. Alla mina intervjupersoner fick min intervjuguide⁵ i god tid för att kunna förbereda sig. Jag har inte haft någon specifik yrkesutbildning i åtanke när jag gjorde mina tillfrågningar, utan det var slumpen som avgjorde, de som tackade ja har blivit intervjuade.

4.2 Bortfall

Två av de sex intresserade pedagogerna meddelade efter att de läst mitt informationsbrev att de inte ville vara med i undersökningen på grund av att jag skulle spela in intervjun på diktafon. De båda hade som skäl att de lät konstiga vid ljudinspelning samt att den ena av dem hävdade att den låste sig och blev distraherad. Den sjunde meddelade att den inte kunde medverka på grund av tidsbrist samt avsaknad av kunskap i ämnet.

4.3 Procedur

Vid min första intervju så hade intervjupersonen förberett sig genom att skriva upp anteckningar som svar för mina frågor och det var endast dessa anteckningar som jag fick ta del av. Här kommer min bristande kunskap i intervjuteknik fram som en negativ

⁴ Se bilaga 1

⁵ Se bilaga 2

aspekt under samtalet. Jag hade kunnat försöka ställa fler följdfrågor eller helt andra frågor relaterade till ämnet för att försöka mjuka upp samtalet och få ut mer information från intervjupersonen. Nu blev det endast fråga svar, fråga svar och sen var intervjun klar. Min tredje intervju blev helt annorlunda mot vad jag hade förväntat mig, då intervjupersonen inledde ett samtal och bara pratade på, utan att jag egentligen hann ställa mina frågor. Intervjupersonen hade klart läst på vad jag ville undersöka och lyckades svara på allt det jag ville veta trots att det inte var jag som ledde intervjun genom att ställa frågor. I intervju nummer fyra så kom jag till slut fram till den metod som jag hade tänkt mig från början. Nu blev det ett samtal mellan båda parter och det blev som en diskussion där vi kom fram till saker tillsammans och jag fick ställa flera olika följdfrågor om intressanta saker som kom upp under samtalets gång.

Den här typen av samtal menar Patel & Davidson (2003:78) är en kvalitativ intervju. I en kvalitativ intervju så bildar den som intervjuar och intervjupersonen ett samtal där det framkommer naturliga följdfrågor kring ämnet som behandlas. Oftast så förekommer det en väldigt låg grad av standardisering och med det menas att det är relativt lätt att svara på frågorna utifrån eget perspektiv och egna ord. Trost (2010:40) förklarar strukturering med att i en intervju så vill man få svar på de frågor man har för en undersökning. Det är fritt fram för intervjupersonen att svara med egna ord, men för den som intervjuar är det fortfarande viktigt att få svar på de frågor som ställs och inte en massa annat. Därför förklarar Trost (2010:41) att kvalitativa intervjuer i forskningssammanhang ofta har hög grad av strukturering och låg grad av standardisering. Enligt Patel & Davidson (2003:78) så är syftet med en kvalitativ intervju är att få fram vad den enskildes, i det här fallet intervjupersonens, tankesätt är om ett visst ämne och den som intervjuar kan aldrig förutsätta svaren, det finns inget rätt svar på frågorna utan det är olika egenskaper som ska upptäckas.

Så här i efterhand kan jag dra slutsatsen att jag genomförde fyra olika typer av intervjuer utifrån riktlinjerna av kvalitativ intervju med hög grad av strukturering. Trots att intervjupersonerna fick relativt fritt spelrum att berätta och förklara så fick jag fortfarande svar på de frågor som var förutbestämda.

4.4 Datainsamling

Jag genomförde intervjuer med fyra olika pedagoger som varade mellan 25 – 40 minuter vardera. Eftersom jag ville koncentrera mig på samtalet och vara säker på att få med allt som sades så använde jag mig av en ljudinspelare, en så kallad diktafon. Under samtliga av mina intervjuer så hände det något efter att jag tackat för samtalet och stängt av diktafonen. Intervjupersonen blev mer avslappnad och började prata på om saker som den inte nämnde under intervjun. Patel & Davidson (2003:83) menar att det kan vara till nackdel att använda sig av diktafon för att intervjupersonen kan känna press av att svara så förståndigt och klokt som möjligt och när man väl stänger av ljudinspelaren så ändras det. Jag fick snabbt sätta på diktafonen igen och då respondenten kom fram till nya infallsvinklar så fick jag mer utförliga svar på mina frågor. Efter intervjuerna transkriberade jag materialet vilket resulterade i 135 minuter inspelad tid samt 18 sidor transkription. Trost (2010:149) menar att endast behålla sina intervjuer som inspelningar att lyssna till vid bearbetning är väldigt tidskrävande och krångligt. Helst bör man därför transkribera sitt material. Ofta blir dock dokumentet för stort och svåröverskådligt, vilket gör det svårt att senare analysera. Med tanke på dessa aspekter så genomfördes endast fyra intervjuer.

4.5 Forskningsetiska riktlinjer

Det är varje individs rätt att vara skyddad i ett intervjuresultat. Som forskare i en undersökning har jag ett visst ansvar att individskydda de respondenter jag intervjuar. Enligt de forskningsetiska principer som framtagits av Vetenskapsrådet (2006) så finns det fyra grundläggande huvudkrav att följa. Forskaren är enligt regel 1 som kallas *informationskravet* skyldig att informera intervjupersonen vad undersökningens syfte är, samt om dess rätt att avbryta intervjun när som helst den begär det. Regel 2, det så kallade *samtyckeskravet*, medför att intervjupersonen har rätt att själv bestämma om den vill vara en del av undersökningen. *Konfidentialitetskravet*, som är regel 3, innebär att alla uppgifter om och insamlat material från intervjupersonen behandlas strikt konfidentiellt så att det inte går att spåra uppgifter eller åsikter. Regel 4, det så kallade *nyttjandekravet*, innebär att material inte får användas till något annat än i forskningssyfte och får heller inte delas eller lånas ut till annan person. I mitt

informationsbrev underrättade jag samtliga intervjupersoner om detta inför undersökningen.

4.6 Validitet

Validitet, eller giltighet, menar Trost (2010:133) är att få fram det som verkligen är menat i undersökningen. Med kvalitativa intervjuer menas att man verkligen vill ta reda på en viss företeelse eller någons uppfattning inom ett visst ämne. När jag är intresserad av att veta *hur* pedagogerna arbetar med barn med språkstörning. Så vill jag veta just *det* och inget annat. Patel & Davidson (2003:98) förklarar det som att jag måste veta att det jag undersöker är det jag verkligen avser att undersöka.

4.7 Tillförlitlighet

Intervjuer och datainsamling ska ske på ett sådant sätt så att data blir trovärdiga. Trost (2010:134) menar att intervjuarens åsikter inte ska ha någon betydelse vid samtalstillfället, eftersom det är *intervjupersonens* åsikter och tankar man är ute efter. Trovärdigheten i forskningsrapporten präglas av hur intervjuaren ställt sina frågor, följdfrågor och hur reflektionen senare visas i analysen. Jag valde att i god tid skicka ut min guide med frågor till dem som jag skulle intervjua. Denna guide gjordes av två skäl. Först för att underlätta för respondenterna så att det var lättare att hålla sig till det aktuella ämnet som undersökningen behandlade, men också för mig som intervjuade så att jag enkelt kunde hålla reda på vilka frågor som ställts och koncentrera mig på eventuella följdfrågor under samtalet. Eftersom samma huvudfrågor⁶ ställdes till samtliga intervjupersoner så stärks tillförlitligheten då det är lätt att genom mina transkriptioner belysa deras personliga uppfattningar. Patel & Davidson (2003:99) menar att validitet och tillförlitlighet står i relation med varandra. ”*För att veta vad jag mäter så måste min mätning vara tillförlitlig*”.

4.8 Generalisering

Eftersom jag omöjligt kunde undersöka hur alla pedagoger i hela landet arbetar med barn med språkstörning så var jag tvungen att göra så kallade stickprov. Det blev

⁶ Se bilaga 2

slumpmässigt utvalda pedagoger som intervjuades inför min undersökning. Patel & Davidson (2003:54) kallar denna metod för generalisering och menar att förutsatt att urvalet är gjort på ett korrekt sätt så är resultaten utifrån stickproven de resultat som representerar populationen. På grund av tidsbrist samt krav på avgränsning i ämnet och att min undersökning endast innefattar fyra intervjuade pedagoger så är generaliserbarheten relativt låg. Hade jag istället valt att intervjua fyra pedagoger från samma förskola hade resultaten för arbetsmetod varit representativ för just den förskolan och generaliserbarheten hade blivit högre.

5. Resultat

Nedan redovisar jag de resultat som framkom i min undersökning. Jag gör en presentation av de fyra pedagoger jag intervjuat samt en beskrivning av de barn som de valt att fokusera på. Efter det följer resultatet av pedagogernas kunskaper om språkstörning, vilka metoder de använder sig av i sitt arbete, hur de anser att förskolemiljön bör vara utformad samt hur de lägger upp den pedagogiska verksamheten.

5.1 Presentation av pedagog samt beskrivning av barn

Eftersom det finns så många olika typer av språkstörning och att det ibland kan förekomma flera barn med språkstörning på samma avdelning, så bad jag intervjupersonen att koncentrera sig på ett/det barn som den arbetar med nu. Nedan presenteras det de berättade om barnet och dess svårigheter.

Pedagog 1, Kim⁷, är barnskötare och har arbetat inom förskolan i ca 10 år. Kim beskriver barnet så här; Pojken som vi har i barngruppen idag som har språkstörning har en diagnos som gör att han har en utvecklingsförsening och han pratar inte, kanske inte kommer prata alls. Han ljudar och låter, ger respons och lyssnar, förstår enkla instruktioner. Han har svårigheter inom alla fyra områden och när man pratar med honom så måste man vara väldigt tydlig. Prata med korta meningar så att det är tydligt vad som förväntas (Ur intervju, 111014).

Pedagog 2 är lärare mot yngre åldrar och har arbetat inom förskolan i ungefär fyra år. Robin beskriver sitt barn: Det här barnet är två år och ska fylla tre snart och barnet använder några ord, säger några ord, det är inte många ord som han uttalar och försöker prata med oss men vi förstår inte vad barnet säger. Det blir ofta *rararara*, så. Men sen kommer det lite ord, ibland bygger han till och med en mening som, *jag vill ha mat*, som man förstår. Sen är det ord som lastbil och bil, ja enstaka ord, men i det stora hela är det svårt att förstå vad han säger. Svårigheterna som barnet har, ja det är språkljud och kombinera de här språkljuden, fonologin. Sen har barnet en äldre syster som också haft svårigheter. System kunde inte heller tala när hon var tre, hon hade samma svårigheter (Ur intervju, 111024).

⁷ Samtliga namn i arbetet är fingerade för att skydda pedagogernas identitet

Pedagog 3 är barnskötare i grunden, men har jobbat som barnsköterska och är utbildad undersköterska. Mika arbetade på förskola på 1980-talet, sen inom vården i många år innan den återvände till förskolan 2006. Mika beskriver sitt barn: Barnet har varit på förskolan sedan han var 1½ ungefär. Det vi märkte då var att han inte pratade, ingenting. Och att han inte hade någon mimik över huvud taget i ansiktet så man kunde inte läsa av honom eller någonting. Han kan inte röra på munnen eller tungan, han vet inte hur. Nu har vi fått veta att han har ett motoriskt och fysiskt fel som han är född med som gör att han inte kan prata rätt. Han har svårigheter inom alla områden, men även med språkförståelsen. Han förstår enklare instruktioner, ungefär tre steg klarar han av (Ur intervju, 111026).

Pedagog 4 är barnskötare och har arbetat inom förskolan i 25 år. Alex beskriver sitt barn så här: Det här barnet har problem med det mesta. Både språkljud och hur de kombineras, talets rytm och melodi, hon böjer inte orden rätt. Det är svårt att förstå vad hon säger, både för mig som vuxen och för de andra barnen. Hon har problem med allt (Ur intervju, 111027).

5.2 Pedagogernas kunskaper

I undersökningsresultaten framkom brett skilda kunskaper och erfarenheter kring att arbeta med barn med språkstörning. Frågan ställdes om pedagogerna själva anser att de har tillräckligt med kunskaper att arbeta med barn med språkstörning och om de ansåg att något saknades.

Kim Jag har lång erfarenhet av att arbeta med barn som har språkstörningar. Jag har fått erfarenhet genom att arbeta med specialpedagoger på särskolan och där jobbar man väldigt mycket med att arbeta just med språket. Gått en grundutbildning i teckenkommunikation och gått på föreläsningar och det har gett mig trygghet och känslan av att jag gör rätt i många avseenden när det gäller språkträning och så, men jag tycker inte att jag har fullgod kompetens. Jag är ingen lärare.

Robin Det känns som om jag har tillräckliga kunskaper. Sen är det här första barnet som jag har börjat jobba lite med. Det är min första erfarenhet med barn med språkstörning. Även fast jag inte läst något om språkstörning i min utbildning så vet jag att det är en språkstörning och att barnet behöver stöd och att jag vet vad jag ska jobba med.

- Mika Jag tror att man alltid kan bli bättre. Man blir aldrig fullärd. Jag har inte jobbat med barn med språksvårigheter tidigare, så för mig är det här rätt så nytt. Ärligt har jag inte den kunskapen.
- Alex Jag har bra kunskaper om hur barn bygger upp sitt språk, och jag kan hjälpa dem att utveckla språket. Jag har också bra kunskaper om hur jag kan hjälpa barn med språkstörningar på olika sätt. Erfarenhet har jag fått av flera barn där jag provat olika vägar, beroende på vad det är. Men sen har jag sett andra som har den teoretiska kunskapen och då har jag lärt mig och det ska jag ta efter och prova om det fungerar på det här barnet.

Kim, Robin och Alex anser att de har bra kunskaper. Robin nämner dock bristen av erfarenhet i ämnet. Kim pratar om sin tidigare erfarenhet att arbeta med barn med språkstörning och uppfattningen av antal barn med språkstörning i barngrupper på förskolan idag. ”*Det är inget säreget hos just en barngrupp utan det finns i de flesta barngrupper*”. Mika förklarar bristen på både erfarenhet och kunskap i ämnet, men skulle vilja lära sig mer för att få förståelse för hur barnen har det. Kim menar även att det är viktigt att all personal i förskolan utbildar sig för att det saknas teoretiska kunskaper inom språkstörningar och anser att man har förlegad syn på hur man ska jobba med barnen. Utvecklingen går hela tiden framåt och det förändras och kommer nytt, så då måste man vara uppdaterad

5. 3 Pedagogernas metoder

Att hjälpa barnen med att framföra sina åsikter, uttrycka tankar, argumentera, ställa frågor och kommunicera med andra barn och vuxna är ett ständigt dilemma som pedagogerna måste tillgodose.

5.3.1 Kommunikation

Nedan beskriver Mika, Kim och Alex hur de hjälper sina barn med kommunikationen.

- Mika Det vi har jobbat med är mycket social träning. Att kunna och våga fråga, våga prata och kommunicera med sina vänner på förskolan. Han pratar med en av flickorna på avdelningen som har talet och genom det tränar han också. Det

tokiga är att hon förstår honom och talar om för oss att *han säger det och det*, när inte vi förstod vad han sa.

Kim Resursen bekräftar det som händer runt omkring pojken så att han kan ta kontakt med kompisar, om man ser att han vill vara aktiv vid en lek så pratar vi i jagform åt honom, att *jag ser att du vill leka med barnen nu och får jag vara med här*, så man hjälper honom att ta del av aktiviteterna och även här så bekräftar vi alla händelseförlopp och hjälper honom att förstå det som sker.

Alex De andra barnen är väldigt hänsynsfulla mot henne. Jag hjälper henne att sätta ord på det hon vill säga och ger henne tiden hon behöver, bejakar henne och låter det ta tid.

Mika menar att det är ett problem när kommunikationen inte fungerar med andra barn och vuxna. Det blir en annan sorts lek som inte är så stimulerande som pojken behöver för sin ålder. Det blir mer en enklare lek där man bara låter och gör ljud, men uppfattningen är ändå att de andra barnen accepterar pojken som han är. Alex anser att det är svårt att hjälpa flickan att kommunicera med andra barn. Hon har en kompis som tolkar åt henne. Det gillade inte Alex först, men ansåg efter ett tag att det inte gjorde något. Flickan försöker att kommunicera, men hakar sig väldigt och då är det viktigt att det får ta tid, vilket också de andra barnen på avdelningen respekterar. Kim förklarar att det är viktigt att som vuxen vara närvarande och delaktig i det som barnet gör för att kunna tolka i samspelet med andra barn.

5.3.2 Alternativ kommunikation

Det finns flera olika typer av alternativ kommunikation som hjälpmedel vid extra språkstöd. Två av pedagogerna använder sig av, och en pedagog har använt sig av, någon form av hjälpmedel i sitt arbete med barnen.

Mika Ett tag hade vi teckenkommunikation med honom för att han skulle göra sig förstådd.

Kim Jag har gått en grundutbildning i teckenkommunikation så vi använder oss av teckenstöd till honom. Hjälpmedel som vi har idag är resursen som jobbar heltid hos oss på förskolan och stöttar pojken så att han inte stagnerar i sin utveckling språkmässigt.

Alex Till den här flickan har jag bilder. I början hade jag till och med bilder på hennes kläder.

Vid frågan om Mika använde teckenkommunikation vardagligen nu så blev svaret nej, men att de anpassade sig efter vad logopeden tyckte att de skulle arbeta med. Men att Mika generellt var mycket för att gestikulera vid samtal och försökte då stärka vissa ord ändå. Alex hade kontinuerlig kontakt med flickans logoped som skickade material till förskolan att arbeta med. Logopeden förslög att börja arbeta med bilder för att förenkla språkförståelsen för flickan. Kim förklarar att de har hjälp ifrån habiliteringen med möten där de diskuterar och reflekterar över pojkens talutveckling och då får stöd utav logoped, talpedagoger och specialpedagoger. Kim menar att det är jätteviktigt att ha stöd och få stöd i att utvecklas så att allting ska bli så gynnsamt och effektivt som möjligt.

5.3.3 Arbetssätt

Det finns många olika typer av arbetssätt som pedagoger kan använda sig av som är språkfrämjande. Nedan följer resultatet kring vilket *förhållningssätt* och vilket *tankesätt* pedagogerna har och använder sig av med barnen.

Kim Jag har ett beskrivande sätt när jag arbetar med pojken, jag syntolkar, berättar och beskriver vad som sker runt omkring så han har möjlighet att få större ordförråd, att prata om det som sker, om man klär på honom så berättar man om det som händer, att man tar på den blåa strumpan. Man hjälper honom att förstå alla skeenden och händelseförlopp.

Robin Jag tänker på att vi ska sätta ord på allt det vi gör med barnen. Att man liksom inte säger *gå och tvätta händerna* utan att man följer med och säger *sätt på kranen, ta lite tvål*, att man sätter ord på allt det de gör, så att de får ord för det.

Alex Jag arbetar med språket hela tiden, att benämna allting hela tiden, övertydligt. Det tror jag att alla barnen tjänar på att man gör. Kom och sitt på den blåa mattan på den lilla stolen t.ex. Om barnen får höra ord hela tiden så fastnar de och om man hör det hela tiden så vet jag att man lär sig hur ord ska vara.

Robin menar att det är viktigt att prata med barnen hela tiden, från att de kommer på morgonen till att de går hem. Det är det som är det viktiga, att man hela tiden använder

språket. Alex tror på övertydlighet för att bygga ordförråd och begreppsbyggnad. Om man hela tiden diskuterar saker med barnen så ger det dem utmaningar. De måste tänka till och använda språket på nya sätt. Viktigt menar Alex också är att pedagogerna inte pratar så mycket med varandra utan mer med barnen. Varje barn har, utslaget på en hel dag, inte så mycket taltid tillsammans med en vuxen och då är det viktigt att man prioriterar och planerar upp sin tid. Robin menar att man inte ska begränsa sig i det att barnet inte kan tala utan att man försöker prata så mycket som möjligt och få in så mycket ord som möjligt så att barnet får ett rikt ordförråd.

Alex Jag vill ge dem ett brett utbud av ord så när jag pratar om skor så är det skor, stövlar, kängor eller doxor. Det kan bli väldiga diskussioner med barnen om de olika begreppen. Vad är egentligen ett par kängor?

Alex menar på att man inte ska vara rädd för att använda språket på olika sätt, som att använda sig av slangord. Då får barnen höra att det finns flera ord på ett och samma begrepp. En sak kan betyda flera olika saker. Som ett ord som betyder två saker. I ett sammanhang så betyder det en sak och i ett annat sammanhang en annan sak.

Mika Jag ger honom enkla instruktioner som att säga *mamma* och artikulera. Att sätta ihop läpparna så att ordet bildas ordentligt. Han ska kunna säga *apa* och sådana ord som han måste röra på munnen och läpparna. Tiiiisdag är ett annat ord.

Robin Om barnet säger något så försöker jag tolka det och upprepa vad det säger så att barnet ska få höra det riktiga ljudet och att vi bekräftar barnet, det barnet säger genom att upprepa. Jag förklarar för barnet att det måste försöka säga utan att bara peka på det den vill ha och att den ska säga ordet. Det gäller att utmana barnet hela tiden tror jag.

Mika Pussel, det har ju en viss träning. Olika begrepp med vad som är på pusslet och begrepp om bitar. Vi spelar mycket spel, då lär man sig turtagning och att lyssna på andra. Vi använder oss också av pedagogiska dataspel.

Mika och Robin tror på att man inte ska sänka sin nivå så att man utmanar barnet så mycket som det behöver. Det är viktigt att man sätter ribban lite högre. Att man hela tiden pratar och pratar så att barnen kan utveckla sin ordförståelse. Alla pedagogerna tror på att ha närvarande vuxna till hands. Det är viktigt att vara tillgänglig och bekräfta det barnen gör och säger. Robin menar att om man hela tiden upprepar det som barnen

försöker säga så tränas uttalet och ordinlärningen och menar att det är viktigt att pusha barnet att prata och inte bara tyst visa vad det vill.

5.4 Miljöutformning

Förskolans miljö handlar inte bara om väggar och möbler. Pedagogerna gör aktiva val i hur de formar avdelningarnas miljö för att de ska verka språkstimulerande.

Kim Istället för att stå villrådig och inte ha möjlighet att påverka sin vardag så har vi dokumentation framme så att man kan peka på aktivitetskort, man kan göra enkla val.

Alex Det ska finnas material tillgängligt. Bara om de tar fram ett spel så händer det massor. Det blir konflikter som de måste lösa, hävda sig för sin rätt, det blir kanske en jättebra gruppdiskussion om de sitter och ritat och reflekterar över bilderna tillsammans.

Robin Vi har två bilder i badrummet där de står och pratar om vad som händer och det stimulerar språket. Det är viktigt att ha mycket bilder och böcker framme, att det inte är fattigt, det är språkstimulerande. Det blir ju språk med i vad de än gör.

På Kims avdelning diskuterar de väldigt aktivt hur de kan förbättra tillgången till allt material. På så sätt att man kan arbeta med materialet som finns trots att man kanske inte har förmågan att kunna be om det. Alla hjälpmedel är i slutändan en tillgång för hur man lär sig tala. Alex menar att det är viktigt för barnen att de får stunder under dagen då det är lite lugnare. Miljöutformningen bör därför vara så att det finns fler ställen på förskolan där det går att stänga om sig med några barn i taget. Där är det då möjligt att som pedagog kunna koncentrera sig för att höra och avgöra var barnen är i sin språkutveckling. Att reflektion sker kring vad de säger och hur de säger det. Robin menar att språket finns i allt som de gör på förskolan. Användandet av olika slags material, som när de skapar, målar eller använder lera skapar situationer för när de använder språket. Robin menar också att det är bra med att det finns bilder att titta på och diskutera om. Barnen får peka och förklara vad de ser. Alex menar ändå att det stora, det är att pedagogerna har kunskaper om hur de kan hjälpa dem i deras språk.

5.5 Pedagogisk verksamhet

Ur pedagogernas svar så framkommer det hur de lägger upp sina respektive verksamheter så att förutsättningarna för språkinlärning för barn med språkstörning ska bli så bra som möjligt.

5.5.1 Böcker

Att ha böcker som ett hjälpmedel vid språkinlärning är något som pedagogerna använder sig av på olika sätt. Det skapas oändligt många samtalsmöjligheter kring en bok och gemensamt ansåg pedagogerna att det är viktigt att det finns tillgång till böcker på förskolan.

- Kim Läsa böcker tillsammans, högläsning, att få peka på bilderna, sagostunder tillsammans och prata om bilder.
- Robin Att man pratar kring böcker och bilder är bra, då får man ofta barnet att kommunicera lite mer och peka och berätta vad de ser och så.
- Alex Vi läser böcker, olika bilderböcker och kapitelböcker. Att barnen får ha tillgång till massor av böcker.

Robin menar att titta i och läsa böcker för och med barnen är bra. Om man ställer frågor när man läser boken så kan barnen komma med egna tankar kring ämnet. Alex talar om vikten av att läsa för barnen och att sedan diskutera tillsammans. Viktigt är då att se till att alla får taltid och inte bara en. Ibland kan det vara bra med samtalet för de barn som inte pratar eftersom de får höra hur de andra barnen bygger upp sina meningar. Kim nämner också samtalet kring sagor och menar på att det är språkfrämjande att tillsammans tolka de bilder som finns i böckerna. Alex menar även att det är språkstimulerande för barnen att ha tillgång till massor av böcker som de sedan låtsasläser för varandra och härmar de vuxna.

5.5.2 Samlingen

Samlingen på förskolan är för alla pedagogerna ett viktigt moment då de utför många av de olika språkutvecklande övningarna.

- Kim På samlingen tränar vi barnen med att teckna tillsammans och vi jollar med de som inte pratar ännu, att man tränar lite språkmelodier, att använda låtsasord.

Mika När vi har samling så sätter vi in att de ska säga några ord, räkna till tio eller fem. Vi försöker få in de orden han behöver träna på i samlingen. Vi har rim och ramsor men han hänger inte med på sådant. Vissa sånger försöker han sjunga med i men han är oftast tyst och sjunger inte gärna. Vi försöker få in det där med ramsor.

Robin Vi sjunger mycket på samlingen. När man sjunger, det är ett annat sätt att tala på kan man säga, man förlänger ordet. Vi har en sång där man säger t-t-t-tiger, då försöker man sätta ord på det här att de ska träna att säga ljudet T. När man sjunger så lär sig barnen sången utan att den har någon ordförståelse men när man visar med händer och vad det betyder så småningom så får de en förståelse för vad det betyder samtidigt som de får en träning i det här, även fast de inte förstår så försöker de uttala och tränar på det.

Alex På samlingarna har jag alltid med en sång, en saga och ett rim. Vi använder olika sagokort. Vi pedagoger sitter och berättar sagor utifrån sagokorten och efter ett tag är det alltid någon som vill ta ett kort och berätta en saga. När vi sjunger uppmanar vi barnen att byter ut ord. Ibland så byter de ut orden i någon låt eller ramsa så att de får leka med språket.

Alla pedagogerna nämner vikten av att använda sig av rim och ramsor som är språkstimulerande för barnen. Alex förklarar att samlingen är en sådan liten del av dagen och att språkträningen skulle bli väldigt begränsad om man endast använde sig av den stunden. Robin liksom Alex menar att det är viktigt att de använder sig av språket under hela dagen, i alla de situationer som barnen är delaktiga i. Mika menar att man inte behöver ha så mycket material, att man arbetar med språket hela tiden när man pratar. Kim inskräper vikten av att ha fasta rutiner, vilket är ett hjälpmedel vid språkstörning. Bestämda sånger varje dag gör det lättare att sälla bland nya intryck och man vet vad som kommer härnäst.

Robin Sen har vi munmotoriska övningar, att man har lite mungymnastik, vi har en låda med övningar som att blåsa på en fjäder och övningar med munnen.

Kim Låter och rullar med tungan, vara allmänt aktiv med munnen, munmotoriska övningar, blåser så att man stimulerar munnen så att man blir aktiv med talet i framtiden.

Kim och Robin menar båda att det är av vikt att träna upp de motoriska delarna. De använder som framgår av citaten flera munmotoriska aktiviteter som ska motivera tungan och läpparna så att det kan bli lättare att lära sig artikulera. Barnet som Mika arbetar med har fått prova en speciell tandställning i munnen bara för att reta tungan att vilja röra på sig mer.

6. Diskussion

I avsnittet analyseras resultatet och diskuteras tillsammans med relevant litteratur. Enligt den diskussion som följer anser jag att jag fick svar på mina forskningsfrågor *pedagogernas kunskaper, pedagogernas metoder, miljöutformning samt pedagogisk verksamhet* när det kommer till att arbeta med barn med språkstörning. Som en avslutande reflektion analyseras metoden som användes i genomförandet av arbetet samt förslag till fortsatt forskning inom området.

6.1 Pedagogernas kunskaper

I undersökningen framkommer det att alla fyra pedagogerna har olika kunskaper om och olika lång erfarenhet av att arbeta med barn med språkstörning. Förutom att barnen har genomgått kommunikationsbedömning vid 18-månaderskontrollen (Hansson, 2010:201) på BVC, om de nu väljer att gå dit, så är det idag pedagogerna i förskolan som möter barnen först i deras språkutveckling och om möjligt identifierar en eventuell störning. Det är därför bra om pedagogerna har kunskaper om samtliga fyra områden eftersom barnen inte behöver ha svårigheter inom alla för att det ska klassas som språkstörning. Det man först kan märka en avvikelse på när barnen är små är inom området fonologi, den del som oftast är lättast att identifiera. Eriksen Hagtvet (2004:63) menar att barn i tre till fem års ålder följer typiska fonologiska särdrag inom språkutvecklingen. Även fast barn med största sannolikhet betar sig annorlunda på förskolan och i hemmet så finns det ändå ålderstypiska drag som förskolepersonal bör vara medvetna om. När barn har fonologiska problem så menar Carlberg Eriksson (2009) att man måste vara lyhörd som pedagog när man arbetar med barnen. Ofta så förekommer det övningar på förskolan, kanske på en samling, där det tränas språk och språkljud. Man pratar med nonsensord och bildar egna meningar, tillsammans skapar hittepåramsor och tränar på att berätta sagor ur minnet. Det är precis de svårigheter de här barnen har. De kan inte bibehålla språkligt material i minnet eller förstå nonsensord. De kan även ha problem med formbildningen av orden så att ljuduttalet blandas ihop och ett helt annat ord bildas. Tapeter kan till exempel bli ”pateter” (ibid, 2009:18). Vid den här tidpunkten är det därför viktigt att kunna upptäcka om inte de åldertypiska tecknen förekommer bland

vissa barn och kunna identifiera dem för att kunna ge barnen så bra stöd i sin utveckling de behöver.

Carlberg Eriksson, (2009) förklarar att som pedagog till barn med problem inom området semantik så måste man vara väl förberedd eftersom det ofta inte går att slutföra det man har planerat. Barnen har inte tillräckligt med fullständiga begrepp för att förstå uppgifterna som man har tänkt arbeta med och därför måste man ibland byta inriktning. Barnen kan ha ett fullgott ordförråd, men har en försenad inlärningsstakt i hur man använder dem och väljer därför ofta fel ord i fel sammanhang (ibid, 2009:21). Det här kan gå jättestor om man som pedagog har en hel planering upplagd för hur verksamheten ska se ut och inte har någon slags reservplan. Vi måste anpassa verksamhetens utformning efter alla barn och att alla ska förstå det vi gör, fast det kan ske på olika sätt.

Så sent som 1990-talet började man se ur ett pragmatiskt perspektiv på språkstörning. Nettelbladt & Salameh (2007:54) menar att forskarna upptäckte att barn kommunicerade olika jämfört med vem de pratade med och ett nytt problem uppmärksammandes, den pragmatiska förmågan som lyfter fram samtalen och samtalspartnern. I det syftesnämnda citatet från Lpfö98/10 så framkommer det att förskolan lägger stor vikt vid att just samtala ”//...berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera”. Detta är strävansmål som ska följas av alla pedagoger och tillämpas på samtliga barn. Pedagogernas kunskaper kommer här därför att spela stor vikt vid barnens utveckling. Hansson (2010:201) menar att i dagens informationssamhälle så betraktas språklig och kommunikativ kompetens som de viktigaste förmågor en individ kan behöva. Intervjupersonen Kim menar att det är viktigt att all personal i förskolan utbildar sig för att det saknas teoretiska kunskaper inom språkstörningar och anser att man har förlegad syn på hur man ska jobba med barnen. Sandberg (2009:42) menar att pedagogerna i förskolan får för lite kompetensutveckling gällande barn i behov av särskilt stöd. Sandberg beskriver det som *tyst* kunskap när pedagogerna har kunskapen, men saknar kompetens i hur de ska uttrycka sig i tal och skrift om hur, vad och varför de använder sig av de olika metoderna i förskolan. Att ha kunniga lyhörda pedagoger anser Svensson (2005:16) är viktigt för barnets utveckling. Men varje pedagog måste veta när den har gjort allt den kunnat för barnet och istället anlita annan professionell hjälp i form av logoped, talpedagog eller annan specialpedagog.

6.2 Pedagogernas metoder

6.2.1 Kommunikation

I min undersökning framgick det att alla intervjupersonerna arbetar med att hjälpa barnen att kommunicera med andra barn, till exempel för att kunna skapa sig kamratrelationer och få vara en del av gruppen. Förskolan är en institution för social interaktion och där behöver barnen använda ett språk för att göra sig förstådda och bli accepterade av andra. Lillvist (2009:192) menar att de vanligaste svårigheterna i förskolan för barn med språkstörning är samspelet med andra barn. De grundläggande aspekterna vid kommunikativt samspel innefattar att påbörja, upprätthålla och kunna avsluta ett samspel på ett korrekt sätt. Intervjupersonen Mika beskriver att det är ett problem när inte kommunikationen fungerar med andra barn och vuxna och menar att det blir en annan sorts lek som inte är så stimulerande som pojken behöver. Mikas uppfattning är ändå att de andra barnen accepterar honom som han är och låter honom vara med.

Lillvist (2009:193) menar att undersökningar visar att barn med språkstörning inte har lika mycket kompisar på förskolan som språktypiska barn samt att de barnen lättare kommer i konflikt med andra. Av vad jag kan tolka av intervjupersonernas svar så är pedagogens roll viktig för barnens kommunikation. Kim förklarar att resursen de har för pojken för hans tal när den ser att han vill göra eller förmedla något till sina kamrater. Kim menar att det är viktigt att vara aktiv som vuxen i barnens olika kommunikativa tillfällen för att stödja och hjälpa. Sandberg (2009:45) förklarar förskolans roll och skillnaderna med direkt språkligt stöd eller indirekt språkligt stöd. Med direkt stöd menas att pedagogerna hjälper barnet i form av närhet, tydlighet och trygghet, extra tid och uppmärksamhet och stöd vid konflikter. Med indirekt stöd menas det stöd barnet får från andra barn, så kallade *stöttare*, till exempel vid situationer då barnet behöver ha speciell träning eller stimulans och pedagogerna väljer ut ett lämpigt barn att utföra uppgiften tillsammans med. Intervjupersonen Alex berättar att barnet hade en kompis som förstod och tolkade åt henne, vilket pedagogerna först inte ansåg vara till någon hjälp för flickan. Med att de efter ett tag ändrade sig då de såg att de andra barnen gav flickan tid och talutrymme ändå när hon själv försökte att prata.

6.2.2 *Alternativ kommunikation*

Mika förklarar att de ett tag använde sig av teckenkommunikation, men slutade med det på logopedens inrådan, men försökte stärka ord ändå med gester vid kommunikation med barnet. Kim som har gått en teckenkommunikationsutbildning, använder Tecken som AKK - TAKK dagligen i sin kommunikation med barnet. Carlberg Eriksson (2009:74) menar att metoden TAKK är bra för barn med språkstörning för att det stimulerar talet, det är ett sätt att förtydliga talet, det gör språket mer påtagligt samt att det är användbart på små barn i förskolan för det kräver inte att man kan läsa. Med TAKK menas att man tecknar det mest betydelsefulla ordet/orden i en mening och därför är metoden situationsbunden för vilket/eller vilka ord man använder. Kim förklarar att de använder TAKK på förskolan för att pojken ska få det stöd han behöver och inte stagnera i sin utveckling. Carlberg Eriksson (2009:74) menar att det är viktigt att använda sig av TAKK kring barnens närmiljö. Alla vuxna samt eventuella syskon ska använda sig av metoden och att de vuxna inte slutar att teckna även om barnet inte svarar. Nettelbladt & Salameh (2007:297) menar att alternativ kommunikation för barn som inte börjat eller kan tala kan vara en möjlig väg. Det kritiska i sammanhanget är förmågan att kunna imitera om barnet med språkstörning ska kunna utvecklas språkligt med metoden. TAKK ger barnet en möjlighet att kommunicera med omvärlden då det ger barnet ett redskap att, innan talspråket utvecklas, samspela med andra (ibid).

Intervjuperson Alex förklarar att de använde bilder som AKK - GAKK till flickan. När flickan var ny på förskolan använde de till och med bilder på hennes kläder för att underlätta språkförståelsen vid daglig av- och påklädning. Alex hade kontinuerlig kontakt med flickans logoped som hjälpte till med arbetsmetoden och försåg dem med bilder att arbeta med. Det som är bra med bilder är att det är lätt att anpassa så att det ska vara lättförståeligt för just det barnet. Precis som Alex använde sig av bilder på flickans kläder och inte bara bilder på kläder i allmänhet. Med dagens teknik kan vi med hjälp av digitalkamera ta de bilder vi behöver. Det kan vara användbart att ta ett kort på förskolan att ha med när man är utanför förskoleområdet och inte bara en bild på ett hus. Eller att ha bilder på just det barnets matstol vid bordet och madrass på vilan. Att dokumentera med riktiga tagna kort och inte bara använda sig av tecknade eller köpta bilder som ska föreställa föremålet eller platsen.

6.2.3 Arbetssätt

Intervjuperson Robin menar att det är viktigt att prata med barnen hela tiden, i alla situationer och under hela dagen. Att vara en vuxen som finns till hands för barnen och inte bara förmanar dem att utföra olika uppgifter och lämna dem sen, utan att faktiskt följa upp det som man säger och följa barnen i situationen och sätta ord på begreppen. Alex menar att det är viktigt att pedagogerna pratar med barnen så mycket som möjligt och inte så mycket pedagoger emellan. Räknar man på en hel dag så blir det inte så mycket taltid för varje barn och då är det viktigt att ta till vara på den tid som finns. Svensson (2005:12) menar att det måste finnas många tillfällen under en dag på förskolan då barnen ska få möjlighet att utveckla sin språkförmåga. De får lära sig olika språkliga uttryckssätt genom leken och samtalet med andra barn och vuxna. Svensson menar att pedagogerna ska ge barnen möjlighet att leka med språket så ofta de kan. Viktigt är att barnen inte ska uppfatta språklekarna som träning och därför bör pedagogerna välja situationer under dagen då barnen oftast har en annan fokus, som vid matsituationen eller uteleken. Intervjuperson Alex försöker att sätta ord på allting som den gör med barnet. Att vara övertydlig gör att barnen bygger upp en ordförståelse och fyller på sitt ordförråd. Om barnen hela tiden får höra olika ord så kommer de till slut att lära sig dem och förhoppningsvis få en förståelse för ordets mening och innebörd.

Johansson & Svedner (2003:50) menar att språket stimuleras och utvecklas som bäst när barnet får använda det i meningsfulla sammanhang. Alex förklarar att om de använder ett brett utbud av ord och begrepp, som till exempel slangord, så får barnen höra att det finns olika sätt att använda språket på. Alex sätter då de olika orden i sammanhang under dagen, som i exemplet med skor, kängor och dojor. Robin liksom Alex menar också på att samtala med barnen är språkutvecklande. Johansson & Svedner (2003:50) menar att samtalet har en stor och viktig betydelse för barns tidiga språkutveckling. Alla situationer där den vuxne och barnet möts ska användas till samtal och att den vuxne ska ta tillvara på de olika möjligheterna som uppkommer att samspela med barnet. Precis som på förskolan då den vuxne förklarar att *nu sätter vi på den blåa strumpan på den högra foten*. Använder man sig av detta arbetssätt så blir samtalet med den vuxne en naturlig del för barnet och språket utvecklas. Svensson (1998:24) menar här att ur ett behavioristiskt synsätt vid inläring så blir pedagogens roll väldigt tydlig. Pedagogen bör ge barnet tydlig respons vid kommunikationstillfällen och övertydligt benämna alla ord som finns runt om barnet och förklara alla händelser som barnet är med om.

Alla intervjuade pedagogerna tror på att vara närvarande vuxna vid samtal med barnen och Mika liksom Robin tror på att försöka pusha och utmana barnen i sitt tal under samtalen med vuxna. Bruce (2009:70) menar att samtalet mellan barn och engagerade vuxna är den del som är viktigast för barns språkutveckling. Barn behöver pedagoger som bekräftar dem och tror på barnets kompetens, att se möjligheterna i stället för svårigheterna. Vuxna anpassar lätt sitt tal efter barnets förmåga genom att använda sig av korta meningar och att betona de viktigaste orden. Till en början kan man nöja sig med en gest eller en blick som svar för att senare bygga vidare med större krav på att barnet ska samspela i samtalet genom att visa eller svara. Detta är extra viktigt med barn med språkliga svårigheter, att utsätta dem för krav de klarar av att uppfylla för att sedan utmana dem ytterligare med språkliga färdigheter. Så utvecklar barnet sitt ordförråd, sin meningsuppbyggnad, språkförståelse och samtalsförmåga. Språkets viktigaste funktion är kommunikationen och därför är det viktigt som pedagog att vara medveten om att inte barnet ska känna sig pressad av att prestera och uppfylla krav. Uppmärksamhet ska därför inte riktas direkt mot eventuella brister hos barnet eller hur den använder sig av den språkliga formen. Den viktigaste faktorn för språkutveckling är det som barnet upplever tillsammans med andra och det är förskolans roll att förse barnet med en strukturerad pedagogik där social och språklig stimulans ingår (ibid). Johansson & Svedner (2003:51) förklarar att det finns bra och dåliga typer av samtal mellan barn och vuxna. Det finns de samtal som utvecklar och så finns det de samtal som hämmar. Ett exempel på ett direkt hämmade samtal är om barnet kommer in med en smutsig mask som den hittat ute och i stället för att samspela med barnet så förmanar den vuxne att barnet minsann ska sluta smutsa ner sig och genast tvätta händerna. Ett utvecklande samtal går ut på att ställa frågor till barnet, svara på frågor från barnet, ge förklaringar och motiveringar till olika regler och ställa frågor kring det som barnet sagt.

6.3 Förskolans miljö

Förskolans miljö handlar inte om hur själva byggnaden är uppbyggd utan om hur pedagogerna utformar miljön inne på avdelningen för att det ska vara en lärande pedagogisk och språkstimulerande verksamhet att vistas i för barnen. Alla intervjupersonerna förklarar att de anser att en viktig del i barnens lärandemiljö är att materialet ska finnas tillgängligt. Det ska ligga saker framme så att barnen lätt kan se och välja. Alex anser att det är viktigt att det finns utrymmen på förskolan där barnen kan stänga om sig för att få det lite lugnare. Bruce (2009:69) menar att sänka ljudnivån

på förskolan kan vara språkstimulerande för att det då är enklare att höra en normal samtalston. Att dela in barnen i mindre grupper skapar bättre grupsammansättningar vilket resulterar till att det är enklare att koncentrera sig på en och samma lek då det inte är så mycket ljud och støj runt omkring. Om pedagogerna medvetet delar in barnen i grupper där de har kommit olika långt i språkutvecklingen så finns möjligheterna att barnen omedvetet hjälper varandra under lek eller samtal. Bruce menar även att den rent fysiska miljön spelar viss roll då den kan skapa möjligheter att utveckla olika saker på olika ställen. Om pedagogerna reflekterar över miljöutformningen så kan de skapa utrymmen där man utför mer fysiskt aktiva lekar och rum där det finns möjlighet att lugnt samtala och tänka. Svensson (2005:27) menar att alla vuxna som befinner sig i barnens närmiljö, till exempel i förskolan, måste inse vikten av deras betydelse för barnens tal och språkets utveckling. I förskolans olika aktiviteter så möter barnen på nya upplevelser som måste bemötas och bearbetas tillsammans med en pedagog för att barnen ska få hjälp att skapa erfarenheter som leder till nya samtalsämnen. Min tolkning utifrån intervjuerna är att pedagogerna anser att det är viktigt att använda sig av miljön för att skapa lärande tillfällen för barnen. Att man tillsammans tittar på bilder och dokumentation som sitter uppe på väggarna. Lindö (2009:24) menar här att man skapar en fördjupad inblick i barnens lärprocess genom att använda sig av dokumentation, men att det inte räcker med att hänga upp en massa bilder på väggen och sen anse sig färdig. Om man ska få ut något lärande utifrån dokumentationen så behöver pedagogerna tillsammans med barnen reflektera över händelserna för att senare använda sig av reflektionerna och vidare utmana barnen.

6.4 Språkutvecklande aktiviteter

6.4.1 Läsa böcker

Boken är en viktig komponent på förskolan men även användningen, det vill säga vad man gör med en bok. Räcker det verkligen bara med att läsa ibland och sen lämna böckerna i en låda för barnen själva att upptäcka och bläddra i? De intervjuade pedagogerna har gemensam uppfattning om att använda sig av böcker och det är att tillgången ska vara obegränsad, att man ska ha högläsning tillsammans och att man ska gemensamt reflektera över det som man läst eller sett på bilderna. Westerlund (2009:43) menar att barn som sedan tidig ålder blir lästa för av en vuxen, bildar även en förståelse för bokens struktur. Att man läser från vänster till höger, håller boken åt rätt håll samt

att man tar en sida i taget och inte bläddrar huller om buller. I mina resultat så framgår det att pedagogerna är medvetna om att det är genom härmning av vuxnas beteenden som de små barnen övar och tränar hur man läser en bok. Ofta kan man se barn sitta och låtsasläsa och härma hur vuxna hanterar böcker. Svensson (1998:23) menar att behavioristernas teori om att barn lär sig språket genom imitation kan stämma till viss mån vid högläsning av böcker. Det är med språkinläring som med all annan inläring, barn behöver stimulans och respons vid inläring (ibid). Sterner & Lundberg (2010:17) menar att högläsning ofta resulterar i att barnen utvecklar ett rikt ordförråd. De kan bygga på förrådet med flertalet ord vid varje bok som de får höra, samt att de bildar en uppfattning om hur ord är uppbyggda. Återigen spelar pedagogen en viktig roll i sitt förhållningssätt genom hur entusiastisk den är i sitt berättande. Om man som vuxen samspelar med barnen under högläsningen så har det visat sig stimulera barnen mycket mer än när man endast läser högt ur boken. Vilket ingen av pedagogerna nämnde men som Westerlund (2009:51) anser vara viktigt är när och hur man läser för barnen. Ofta relaterar barnen på förskolan en sagostund med att vila och varva ner, men att man istället, för att det ska vara så språkutvecklande för barnen som möjligt, läser när barnen är någorlunda pigga, mätta och kan koncentrera sig. Jag anser att det här bör tänkas på när man läser för och samtalar med barn med språkstörning. Om barnen endast får höra en saga när det är dags att vila eller sova så är det stor sannolikhet att det inte blir den lärande stund man som pedagog hoppats på. Samtidigt anser jag att man ska erbjuda barnen flera sagotillfällen under dagen. Vi har många olika hjälpmedel idag på förskolan i form av flanosagor, magnetsagor, sagoböcker, bilderböcker och egengjorda sagor med bilder på så att vi har möjligheterna att variera oss i oändlighet för att främja språkutvecklingen för barnen.

6.4.2. Samlingen

Det händer så mycket på samlingen. Enligt Lindö (2009:268) så är samlingen en daglig ritual på de flesta förskolor där man upplever mycket tillsammans i grupp. Barnen får tillfälle att öva på att diskutera, visa hänsyn till varandra, vänta på sin tur samt att våga prata och behålla ordet i samtalet. Ofta så behandlar samlingarna flera metoder för inläring av dagar, månader och årstider. Barnen får chansen att under dialog med pedagoger skapa och diskutera erfarenheter och nya händelser. Alla de intervjuade pedagogerna nämner att de på samlingarna använder sig av olika sånger som de sjunger med barnen. Robin förklarar att sjunga är språkutvecklande för att det är som en

förlängning av talet vilket gör det lättare för barnen att höra hur orden är uppbyggda. Som vid exemplet med t-t-t-tiger, övar man på distinkt uttal av bokstaven T som barnen får höra upprepade gånger och sen försöka härma. Lindö (2009:37) menar att ett behavioristiskt förhållningssätt fungerar utmärkt som användningsmetod vid barnens inläring vid till exempel samling. När pedagogerna sjunger eller ramsar så försöker barnen att imitera och då belönas dem genom uppmuntringar och positiva förstärkningar. Dock menar Svensson (1998:25) att det riktas kritik mot teorin genom att det inte går att förklara att barn lär sig språk endast genom imitation-respons. Barnen kan knappast lära sig allt de säger genom förstärkning. Språkinläring kan inte heller bara gå ut på att härma och upprepa. Om detta var fallet så skulle barn inte själva kunna bilda meningar som de aldrig hört någon annan säga. Lindö (2009:37) menar att det som fallerar med nativisternas teorier är att den har utgångspunkt i alla barn som har en normal språkutveckling. Barn med språkstörning har inte en medfödd förmåga att lära sig språk och därför kan man inte bedöma barnens utveckling inom den typen av teori (ibid).

Intervjuperson Kim menar att det är viktigt att ha fasta rutiner vid samlingen, att de till exempel har bestämda sånger varje dag för att underlätta för pojken. Kim liksom Robin menar även på att det är viktigt med oralmotoriska övningar så att munnen och tungan hela tiden vänjer att röra på sig. Svensson (2005:39) menar att man använder sig av munmotoriska övningar på förskolan för att det är bra för de barn som slapp munmotorik eller av olika skäl talar otydligt. Av andra orsaker kan det vara att vissa barn inte hör hur språkljuden låter, trots fullgod hörsel och då kan det vara en bra hjälp att få öva fysiskt så att barnet lär sig var i munnen ljudet sitter.

6.5 Metoddiskussion och Fortsatt forskning

Att använda mig av kvalitativ intervjumetod med låg grad av standardisering visade sig vara ett användbart tillvägagångssätt för att få svar på mina frågor. Jag genomförde fyra olika intervjuer på fyra olika sätt men med liknande resultat. Eftersom språkstörning inte verkar vara något som varje pedagog är märkbart påläst om så ansåg jag att jag ville ge dem tillräckligt med information i förväg så att de kunde förbereda sig inför intervjun. Om de inte hade fått intervjufrågor innan, så tror jag att det hade påverkat resultatet i den form att de inte riktigt vetat vad jag var ute efter och kanske förberett sig på helt annat att svara på. Det jag kan anmärka på är att undersökningsgruppen varit liten och därför blir tillförlitligheten väldigt låg. Jag hade önskat att jag hade haft mer

tid på mig att göra ett grundarbete inför arbetet i form av att leta litteratur samt öva att intervjua flera gånger.

Förslag på fortsatt forskning kan vara om jag hade fått annorlunda svar om jag enbart valt att intervjua förskollärare, eftersom det tydligt visar sig i mina resultat att kunskaperna om språkstörning inte är utbildningsbaserade utan oftast kommer från arbetsrelaterade erfarenheter. Det hade dock varit intressant att jämföra skillnaderna utifrån kunskaper och utbildningar eftersom den reviderade läroplanen menar på att förskollärarna har det övergripande ansvaret över verksamheten och om man inte har någon kollega med erfarenhet i sitt arbetslag så ligger val av metod och arbetssätt på förskolläraren som har mest teoretisk kunskap.

6.6 Reflektioner

Efter en treårig lärarutbildning mot förskola, där jag kommer att vara yrkesverksam som förskollärare, så har jag inte fått någon fördjupning i hur jag ska bemöta de barn som har språkstörning. Innan jag skrev det här examensarbetet visste jag nog inte ens om att vissa barn som jag arbetat med haft en språkstörning. Det kan ju inte vara så att det ska vara slumpen som avgör om ett barn får rätt stöd för sin språkutveckling beroende på vilken förskola den går på. Ska inte alla förskolor ha samma kvalitet och kunskap?

Sammanfattningsvis vill jag avsluta med att jag anser att alla de intervjuade pedagogerna gör ett fantastiskt jobb för sina barn med språkstörning och försöker verkligen vara närvarande, hjälpande stödjare i det hårda arbetet att lära sig tala.

7. Sammanfattning

Syftet med undersökningen är att få en uppfattning kring arbetet som sker på förskolan då det förekommer ett barn med språkstörning. Undersökningen består av fyra intervjuade pedagoger som delar sina kunskaper och erfarenheter kring att arbeta med språkstörning, vilka metoder de använder sig av, hur de anser att miljön på förskolan bör vara utformad samt hur de lägger upp en pedagogisk verksamhet för att barnen på bästa sätt ska utveckla sitt språk

Ur resultatet så framkommer det väldigt stor skillnad i både kunskap och pedagogernas kompetens gällande språkstörning, samt att de använder sig av metoder med både manuell och hjälpmedelsbaserad alternativ kompletterande kommunikation. Flera uppfattningar från pedagogerna avser utformning av förskolans miljö samt hur de lägger upp den pedagogiska verksamheten för att barnen ska få bästa möjlighet till språkutveckling.

Sammanfattningsvis anser alla de intervjuade pedagogerna att deras viktigaste plikt och förhållningssätt är att de är närvarande pedagoger så att barnen får de rätta förutsättningarna att lära sig språk.

Nyckelord: språkstörning, ordförråd, begreppsbildning, språkutveckling, lärande miljö

8. Referenser

Bruce, Barbro (2009) Språkutveckling på olika villkor i Sandberg, A *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd.*

Studentlitteratur AB, Lund

Carlberg Eriksson, Eva (2009), *Språkstörning – en pedagogisk utmaning*
Specialpedagogiska skolmyndigheten

Hansson, Kristina (2010) Att bedöma barns språk och kommunikation i Bjar, L & Liberg, C, *Barn utvecklar sitt språk*

Studentlitteratur AB, Lund

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2003) *Så erövrar barnen språket*

Kunskapsföretaget AB

Lillvist, Anne (2009) Social kompetens och barn i behov av särskilt stöd i Sandberg, A *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd.*

Studentlitteratur AB, Lund

Lindö, Rigmor (2009) *Det tidiga språkbudet*

Studentlitteratur AB, Lund

Läroplan för förskolan Lpfö98. Reviderad 2010

Skolverket

Nationalencyklopedin. (Elektronisk)

Tillgänglig 111027, 111030

Nettelbladt, Ulrika & Salameh, Eva-Kristina 2007 (tr. 2011) *Språkutveckling och språkstörning hos barn. D. 1, Fonologi, grammatik, lexikon.*

Studentlitteratur AB, Lund

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003) *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.*

Studentlitteratur AB, Lund

Sandberg, Anette (2009) *Pedagogiskt stöd och pedagogiska metoder i Sandberg, A Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd.*

Studentlitteratur AB, Lund

Sigurd, Bengt & Håkansson, Gisela (2007) *Språk, språkinläring och språkforskning.*

Studentlitteratur AB, Lund

Sterner, Görel & Lundberg, Ingvar (2010) *Före Bornholmsmodellen: språklekar i förskolan.*

Natur & Kultur, Stockholm

Svensson, Ann-Katrin (1998) *Barnet, språket och miljön*

Studentlitteratur AB, Lund

Svensson, Ann-Katrin (2005) *Språkglädje. Språklekar i förskola och skola.*

Studentlitteratur AB, Lund

Trost, Jan (2010) *Kvalitativa intervjuer*

Studentlitteratur AB, Lund

Vetenskapsrådet (2006) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.* (Elektronisk)

<http://www.codex.uu.se/texts/HSFR.pdf> . Tillgänglig 2011-11-10

Wahlström, Kajsa (2003) *Flickor, pojkar och pedagoger*

Sveriges Utbildningsradio

Westerlund, Monica (2009) *Barn i början. Språkutveckling i förskoleåldern.*

Natur och Kultur

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1- Informationsbrev

Hej!

Jag heter Malin Engström och jag går sista terminen på Interkulturell Lärarutbildning, Kombinationsutbildning mot förskola, på Södertörns Högskola.

Nu är det dags för mig att skriva mitt examensarbete och jag har valt att undersöka hur pedagoger i förskolan arbetar med barn med språkstörning.

Syftet med mitt arbete är att undersöka pedagogernas tillvägagångssätt för att barnen ska nå målet; *"Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra."* 2.2 Utveckling och lärande, som finns i Läroplanen för förskolan, Lpfö98 (rev.10).

För att jag ska kunna bearbeta och analysera vårt samtal kommer jag att spela in intervjun på diktafon. Du kan när som helst avbryta samtalet och allt underlag jag samlar in kommer att behandlas strikt konfidentiell enligt de forskningsetiska principerna. Samtliga namn på förskolan, pedagoger och eventuella barn i undersökningen kommer att fingeras i mitt slutliga arbete.

Med vänliga hälsningar

Malin Engström

Lärarstudent på Södertörns Högskola

Handledare: Anna Lindqvist Bergander.

9.2 Bilaga 2 – Intervjuguide

Intervjuguide

- Vad har du för utbildning?

- Hur länge har du arbetat inom förskolan?

- Känner du att du har tillräckligt med kunskaper för att arbeta med barn med språkstörning? Vilka?
- Om nej, vad anser du saknas?

- Berätta lite om barnet du arbetar med nu?
- Är det i något specifikt/flera/alla område som barnet har svårigheter?

- Hur arbetar du för att hjälpa barnet uppnå strävansmålet *Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar nyanserat talspråk, ordförråd och begrepp samt sin förmåga att leka med ord, berätta, uttrycka tankar, ställa frågor, argumentera och kommunicera med andra.* i Lpfö98/10?
- Är det någon del som du arbetar extra med?

- Hur anser du att miljön bör vara utformad på förskolan för att förutsättningarna ska vara så bra som möjligt?

- Kan du beskriva någon/några aktiviteter som du arbetar med för att främja barnets språkstimulans?

- Vad har du för hjälpmedel? Vad skulle du vilja ha?